

“ÖMER MUHTAR”, “GANDİ” VE “LİNCOLN” FİMLERİ ÖRNEĞİNDE BİYOGRAFİK FİMLERE KONU OLMUŞ ŞAHSİYETLERİN ORTAK ÖZELLİKLERİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Halil UZDU¹

Atf/©: Uzdu, Halil (2018). “Ömer Muhtar”, “Gandi” Ve “Lincoln” Filmleri Örneğinde Biyografik Filmlere Konu Olmuş Şahsiyetlerin Ortak Özellikleri Üzerine Bir Değerlendirme, Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Yıl 11, Sayı 1, Haziran 2018, ss. 529-550

Özet: Sinema, modern çağın önemli teknolojik gelişmelerinden birisidir. Bir sanat ve eğlence aracı olarak geliştirdiği yeni anlatı türleriyle de, seyircilerin beğenisine hitap etmektedir. “Biyografik filmler”, sinemanın en çok tercih edilen türlerinden birisidir ve kabaca ünlü, tanınmış, tarihe mal olmuş veya karizmatik kişilerin hayat hikâyelerini ya da hayatlarından önemli kesitleri sinema perdesine yansıtan bir tür olarak ifade edilebilir. Bu makalede, biyografik filmlerin önemli örneklerinden olan Ömer Muhtar, Gandi ve Lincoln filmlerinde yer verilen şahsiyetlerin, ortak özellikleri tespit edilmeye çalışılacaktır. Ayrıca bu özellikler üzerine din sosyolojisi açısından da bir değerlendirme yapmayı amaçlamaktadır. Makale, “düz izleme” yöntemi ile seçilecek verilerin değerlendirmesiyle sınırlı olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Sinema, Biyografik Filmler, Din Sosyolojisi, Karakter Analizi

Makale Geliş Tarihi: 22.03.2018/Makale Kabul Tarihi:07.05.2018

Bu makale Turnitin programında kontrol edildi. This article was checked by Turnitin.

*Öğr. Gör. Dr., Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyon Meslek Yüksekokulu, e-posta: huzdu@hotmail.com

ORCID: 0000-0001-8582-5164

An Evaluation On The Common Characteristics Of Biographical Films, "Omar Mukhtar," "Gandhi" and "Lincoln" Films Examples

Citation/©: Uzdu, Halil (2018). An Evaluation On The Common Characteristics Of Biographical Films, "Omar Mukhtar," "Gandhi" and "Lincoln" Films Examples, Hitit University Journal of Social Sciences Institute, Year 11, Issue 1, June 2018, pp. 529-550

Abstract: Cinema is one of the important technological developments of the modern age. It also appeals to the likes of audiences with new types of narration that it has developed as an art and entertainment medium. "Biographical films" are one of the most preferred types of cinema, and can be expressed as a genre that reflects roughly the life stories of famous, well-known, sophisticated, or charismatic people, or important sections of their lives. In this article, we will try to identify common characteristics of the figures in Ömer Muhtar, Gandi and Lincoln films, which are important examples of biographical films. It also aims to make an assessment of sociology of religion on these characteristics. The article will be limited to the evaluation of the data to be selected by the "flat monitoring" method.

Keywords: Cinema, Biographical Movies, Sociology of Religion, Character Analysis

I. GİRİŞ

Teknolojik gelişmelerden de yararlanarak muazzam bir güce ulaşan sinema, zamanla yeni sinemasal anlatı türleri geliştirerek seyircilere büyümlü bir dünya sunmaya devam etmektedir. Başta Hollywood olmak üzere, tüm dünyada büyük imkânlarla ve devasa bütçelere ulaşan sinema sektörü, yeni anlatı türleriyle her geçen gün daha da gelişmekte, güçlenmekte ve sinemaseverleri cezbetmektedir. Bir sinemasal anlatı türü olarak biyografik filmler; ele alınan şahsın hayat hikâyesine sadık kalmakla birlikte, sinemanın kurmaca bir dünya yaratma imkânlarını kullanarak gerçekleri zaman zaman esnetebilmektedir. Bu makalede ele alınacak filmlerin seçiminde hem gerçek hayatta çok önemli işler yapmış başta kendi ulusları olmak üzere genelde tüm dünyada saygı duyulan şahsiyetleri konu edinen filmler olmasına dikkat edilmiş hem de filmlerin sanatsal anlamda başarılı olmaları göz önünde bulundurulmuştur. Zira incelenen her üç film de yer

alan isimler hem gerçek hayatta çok önemli kişilikler² hem de filmler sanatsal anlamda³ çok başarılı filmlerdir. Bu makalenin amacı örnek filmleri “düz izleme yöntemiyle”⁴ inceleyerek (Arslantepe, 2010: 1) üç karizmatik şahsiyetin bazı ortak özelliklerini tespit etmeye çalışmaktır.

II. SİNEMASAL TÜR OLARAK BİYOGRAFİK FİMLER

Bir tür olarak “*biyografik filmler*” sinema terimleri sözlüğünde, en genel anlamıyla, tanınmış kişilerin “*yaşamöyküsünü*” konu alan tür olarak tanımlanır (Teksoy, 2012: 274). “Yaşamöyküsel (biyografik) film türü, tarihsel film türüne çok benzer; hatta bir bakıma yaşamöyküsel filmi tarihsel filmden ayrı olarak ele almak bile doğru değildir. Ne var ki, yaşamöyküsel film, mutlaka tarihsel kişileri ele almadığından, çeşitli alanlarda olumlu ya da olumsuz rol oynayan, hatta bazen böyle bir rolü bile olmayan kişileri de ele aldığından, ayrı bir tür olarak benimsemek daha yerinde olur. Bu tür filmlerde, tarihsel film türündeki bütün önemli öğelerden yararlanılır. Belirli bir kişiyi canlandırması bakımından oyun ön sıraya geçer. Kişilerin yalnız dış görünüşlerini değil yaratılışlarını, ruhsal durumlarını yansıtmak önem kazanır” (Özön, 1985: 148). “*Tanınmış kişiler*” ve “*yaşamöyküsü*” denildiğinde; biyografik filmlerin asıl öznelerinin kimler olduğu, özne seçimindeki ölçütler; sinemanın tarih ve tarihsel algı yaratımıyla olan karmaşık ilişkisi gibi disiplinlerarası konularla da birlikte düşünmek gerekir. Bununla birlikte; biyografik filmlerin özneleri, her zaman tarihsel kişilikler olmak zorunda da değildir. Bu yönüyle biyografik filmler, tarihsel filmlerden ayrılır. Ayrıca tarihsel filmler, ele aldıkları dönemi anlatma amacıyla yapılırken, biyografik filmler bir karakterin hayat hikâyesini ya da hayatından belirli bir kesiti perdeye yansıtmak üzere çekilir. Biyografik filmlerde ele alınan kişi, yalnızca tarihsel veya siyasal açıdan başarılı yönleriyle değil; gündelik hayatıyla, insanî yönleriyle, ihtiyaçlarıyla ve

² Ömer Muhtar (1862-1931) Libya bağımsızlık hareketinin önderlerinden birisidir. Asıl adı Mohandas Karamçand Gandi olan Mahatma Gandi, (1869-1948) ise Bağımsız Hindistan'ın kurucusudur. Abraham Lincoln Amerika Birleşik Devletleri'nin 16. başkanı ve Cumhuriyetçi Parti'nin ilk başkanıdır. Amerikan iç savaşını kazanarak ülkenin birliğini sağlayan ve yaptığı anayasal değişiklikle köleliği kaldıran isim olarak tarihe geçmiştir.

³ Kısa adı IMDb olan ve tüm dünyada bu isimle bilinen Internet Movie Database (İnternet Film Veri Tabanı), dünyadaki tüm ülkelerin ve tüm dönemlerin sinema ve televizyon filmleri, film yıldızları ve dizileri hakkında bilgiler barındıran çevrimiçi bir veri tabanıdır. İncelenen filmler IMDb portalında oldukça başarılı filmler kategorisinde yer alır. Lion of the Desert (Ömer Muhtar) (1980) IMDb 8.4 ve Gandhi (1982) IMDb 8.1, Lincoln IMDb 7.4

⁴ Görsel materyallerin incelenmesinde farklı yöntem ve teknikler kullanılmaktadır. “Düz izleme yöntemi” bu yöntemlerden birisidir. Basit izleme yöntemi olarak da ifade edebileceğimiz bu yöntemle ortalama bir izleyici gözüyle ilk bakışta elde edilen bilgilerin değerlendirilmesi amaçlanmaktadır.

zaaflarıyla da ele alınır (Sever, 2011: 11). Ayrıca filmde kişinin yaşadığı döneme dair tarihsel özelliklerinin perdeye yansıtılması da kaçınılmazdır.

Biyografik filmlerde, kişilerin hayat hikâyelerini sinemaya aktarmada genelde iki yaklaşım söz konusudur. İlki; resmî tarih anlatıcılığının kalıplarına uyarak kişiyi efsaneleştirmek, “büyük işler başaran”, her alanda çok başarılı, zaaflarından arınmış bir efsane olarak “epik üslupla” sunmaktır. İkincisi ise; resmi tarih anlayışının dışında, arşivlerden, özel eşyalarından, elyazmalarından, onun tanınmayan çevresine kadar geniş bir araştırma sonucu elde edilen bilgilerle kişinin gerçekçi bir sunumdur (Sever, 2011: 12). Bu ikinci yaklaşım zor bir tarih araştırmasını gerektirir ve sinemanın alternatif tarih yazımını içerir. Bundan da öte yıllar boyu filmin sansürlenmesi, yasaklanması da dâhil her türlü riski göze almayı gerektirebilir.

III. KARİZMATİK ŞAHSİYETLERİ ORTAYA ÇIKARAN KOŞULLAR

Alman sosyolog Max Weber, “otorite tipolojileri”⁵ hakkındaki görüşlerinin temel hareket noktası olan ve adeta kendisiyle özdeşleşen “karizma”⁶ kavramını: “bireysel olarak bir şahsı sıradan insanlardan ayıran ve onun doğaüstü, insanüstü ya da en azından bazı özel istisnai güçlere ya da niteliklere sahip sayılmasına yol açan belli bir nitelik” olarak açıklar. Bu anlamda karizmatik kişinin çoğunlukla sihirli bir güce sahip olduğu düşünülür. Burada önemli olan tek şey, karizmatik otorite sahibi olan kişinin, etkinlik alanında olanlarca yani “izleyiciler” ya da “tarafhtarlarca” nasıl görüldüğüdür. Yani karizmatik gücün geçerliği açısından belirleyici olan şey, güce bağımlı olanların kabulüdür (Weber, 2013: 90). Karizmatik otorite doğası gereği duygu temeline yani “tarafhtarların, liderlerin istisnai kutsallığı, örnek karakteri, kahramanlığı veya özel güçlerine olduğu kadar onlar tarafından tasdik edilen normatif düzene adanmalarına dayanır” (Ritzer, 2011: 129). Karizma, kolektif bir varlığın ürünü değildir, sınıfa ya da

⁵ Bir eylem sosyologu olarak Max Weber, öncelikle bir politik rejimin halkın nazarında meşru otoriteye sahip olmasını neyin sağladığını sorgulayarak geleneksel, karizmatik ve rasyonel temellerde meşrulaştırılmış üç farklı otorite tipolojisi tespit etmiştir (Weber, 2013: 54). Böylelikle o otorite tiplerini, meşruluk zeminlerine göre üç sınıfta toplamıştır: “geleneksel”, “rasyonel” ve “karizmatik”. Bu otorite türlerinden her biri, Weber’e göre belli şartlar altında hüküm sürme eğilimi gösteren, iktidar ilişkileri ve idare biçimleriyle bağlantılı olan tipleri temsil eder (Bal, 2014: 251). “Otorite tipolojileri” olarak adlandırılan bu tipolojilerden birisi de “karizmatik otorite”dir.

⁶ “Karizma”: Weber’in “kilise hukukçusu ve tarihçi Shom’dan” (Uysal-Sezer; 1993: 4) ödünç olarak sosyal bilimlere kazandırdığı bir kavramdır. Karizma, kişiyi diğer insanlardan ayıran, sonradan kazanılan değil, yaratılıştan gelen olağanüstü bir özellik olarak tanımlanabilir.

tabakaya bağımlı değil, bireylere özgüdür (Eşki, 2010:192). Weber’e göre, psikolojik, fiziksel, ahlaki, ekonomik, siyasi ve dini bunalım dönemlerinde kendiliğinden ortaya çıkan “doğal” önderler, ne resmi yetkili şahsiyetler, ne herhangi bir konuda uzman kişiler ne de mesleki anlamda profesyonellerdir. Bunalım döneminin doğal önderleri, bedence ve ruhça özel yeteneklere sahip insanlardır.

Karizmatik şahsiyetler, içinden çıktıkları toplumların koşullarında şekillenir. Weber, böylesi kişilerin ortaya çıkışını şu şekilde özetler: Karizmatik liderlerin ortaya çıkmaları ve onlarda aranan nitelikler ile toplumun içinde bulunduğu sorunlar, kişilerin inançları, eğilimleri, arayışları ve beklentileri arasında sıkı bağlar bulunur. Bunalımlı dönemler karizmatik liderlerin ortaya çıkması için elverişli koşulları sağlar. Zira toplumsal bunalım dönemlerinde toplumun norm ve değerleri, gelenek ve yasaları gerçekliğini yitirdiği için büyük bir kaos ve kriz yaşanır. Bu istikrarsızlık ve kriz, geniş grup üyelerinin kendilerini idare etme yeteneklerini aşındırır. Bu durumda toplum; güçlü, bilgili, doğru karar verebilen (Aykanat, 2010: 53-54) ve sorunlarını acilen çözüm üretecek, olağanüstü özelliklere haiz lider arayışına içine girerler (Kaya, 1998: 34). Neticede istikrarsızlık, kriz, kaos ve karmaşanın hâkim olduğu toplumlarda karizmatik liderlerin ortaya çıkma ihtimali daha yüksektir. Weber’in anlayışını biraz daha geniş yorumlayan Shils’e göre bu şahsiyetler, bazen peygamber veya dini bir lider, bazen askeri ve siyasi bir deha olabileceği gibi, bazen de bilim, sanat, kültür hatta spor gibi (Uysal-Sezer, 1993: 6) çok farklı alanlarda ortaya çıkabilir.

IV. “ÖMER MUHTAR”, “GANDİ” VE “LİNCOLN” FİLM ÖRNEKLERİ

A. Karizmatik Şahsiyetlerin Filme Katkısı

Mustafa Akkad’ın yönettiği Ömer Muhtar (*Lion of the Desert*) (1981), Richard Attenborough’un yönettiği Gandî (*Gandhi*) (1982) ve Steven Spielberg’in yönetti Lincoln (2012) hem filmsel anlamda hem ulaştığı seyirci sayısı ile ticari anlamda hem de aldıkları ödüllerle -*Gandî 1983 Oscar’ında en iyi film ödülüne layık görülmüştür*- sanatsal anlamda başarılı filmlerdir. Bu başarılarının ardında yönetmenlerin ve finansörlerin emeği elbette yadsınamaz. Bununla birlikte tema olarak seçilen şahsiyetlerin tarihe mal olmuş karizmatik özellikleri de asla yabana atılmamalıdır. Sinema seyircisi yönetmenine göre film seçmekle birlikte, filmin temasını da dikkate almaktadır. Dolayısıyla mezkûr filmler elbette öncelikle yönetmenlerinin başarılarıdır. Bunun yanında filme konu olarak seçilen şahsiyetlerin

karizmalarının da bu başarıda etkin olduğunu ifade etmek mümkündür. Zira incelenen filmlerde yer alan gerek Ömer Muhtar (1858-1931), gerek Mahatma Gandhi (1869-1948) ve gerekse Abraham Lincoln (1809-1965) gerçek hayatta yaşamış, tarihsel karizmatik bir karakter olarak zaten seyirci tarafından az ya da çok, bir biçimde bilinmektedir. Bu bilinirlik, söz konusu şahsiyetlerin sinemada daha canlı ve sahici olarak perdeye yansıtılmasıyla birleşince, çok daha cazip olabilmektedir. Çünkü bir yandan kişisel özelliklerini, başarılarını veya kahramanlıklarını önceden bildiği ya da duyduğu şahsiyetleri sinema perdesinde görmek seyirci için bir heyecan unsuru olurken, diğer yandan sinema, yer verdiği görüntülerle zihinlerde farklı şekillerde canlandırılan bu şahsiyetleri somut biçimde gözle görünür hale getirmekte yani ete kemiğe büründürmektedir.

Aslında "sinema bir kurmaca dünya yaratma sanatıdır, genellikle hayali karakterlerle gerçek olmayan olaylar" perdeye aktarılır (Bayrak, 2014: 120). Hayali olarak yaratılan böylesi bir kurmaca dünya ise, seyirciye anlatılması çok zor olan mizansenleri de beraberinde getirmektedir. İşte biyografik filmlerde yer alan kişilerin gerçek mahiyeti, onun perdeye nasıl yansıtılacağını endişesini ortadan kaldırır. Çünkü filmde var olan karakter zaten yaşamış gerçek bir kişidir. Sanal bir karakteri perdeye taşıyarak seyirciyi çeşitli mizansenlerle inandırmaya çalışmak zorunda değildir. Dolayısıyla biyografik filmlerde esas yapılması gereken şey, gerçek bir karakteri perdeye yansıtmakla sınırlı kalmaktadır. Sonuçta hem karizmatik şahsiyetlerin tarihe mal olmuş kişisel özellikleri hem de yönetmenin sanatsal başarısı, seyircinin merakını cezbediği için biyografik filmler prodüktörler için oldukça cazip bir tür olmaktadır.

B. Karizmatik Şahsiyetlerin Ortak Özellikleri

İncelediğimiz filmlerde esas tema olarak yer alan şahsiyetler, "*tanınmış/karizmatik kişiler*" belli yönleriyle diğer insanlardan farklı olan, içinden çıktıkları topluma öndelik eden, cesaret, fedakârlık ve özgüven timsali kimselerdir. Genelde "insanı başkalarından ayıran ve onu kendisi yapan tüm duygu, düşünce ve inanç davranış özelliklerinin uyumlu olan bütünü" şeklinde ifade edilen kişilik, doğuştan gelen özelliklerin ifadesi olan "*mizaç/huy*" ve sonradan kazanmış olduğu özelliklerini ifade eden "*karakter*" olarak ikiye ayrılmaktadır. Ancak insanın kişiliğini yansıtan ve onun mümeyyiz vasıflarını oluşturan bu iki yönünü birbirinden tamamen ayırmak mümkün değildir. Bununla birlikte toplum içinde sonradan kazanılan

özelliklerin ifadesi olan karakter, ahlaki değerlerle doğrudan ilgili olan ve insanın belli durumlarda süreklilik ve düzenlilik kazanmış olduğu davranış özelliklerinin sistematik bir bütünüdür (Katipoğlu, 2012: 343). Oluşumunda toplumsal ve ahlaki kuralların çok önemli bir rol oynadığı karakter, kişiyi diğer insanlar arasında fark etmeyi yani onu diğer insanlardan ayırmayı mümkün kılan en önemli unsurlardan birisidir.

Mustafa Akkad'ın yönetmenliğini yaptığı ve Anthony Quinn'in canlandığı Ömer Muhtar, aslen bir öğretmen olan Omar Al-Mukhtar'ın (1858-1931) İtalyan işgaline karşı verdiği bağımsızlık mücadelesini ele alır. Film, 1922'de İtalya'da yönetime gelen Faşist Diktatör Benito Mussolini'nin bir türlü tamamlanamayan Libya işgalinde, kesin zafer kazanmak için Rodolfo Graziani'yi tam yetkiyle Libya Valisi olarak ataması sonucu yaşananları ele alır. Ömer Muhtar, İtalyan işgal güçlerine karşı bütün imkânsızlıklara rağmen yürütülen bağımsızlık mücadelesinin, inanç, güven ve bağımsızlık uğruna ölüme bile gülerek giden bir fedakârlığın sembolüdür.

Yönetmenliğini Richard Attenborough'un yaptığı ve ünlü aktör Ben Kingsley'in canlandığı Gandi, 1983 en iyi film, en iyi yönetmen, en iyi erkek oyuncu ve en iyi senaryo da dâhil sekiz dalda Oscar ödülüne layık görülen oldukça başarılı bir filmidir. Film, Hindistan bağımsızlık hareketinin lideri ve çağdaş Hindistan'ın kurucusu olan Mahatma Gandhi'nin (1869-1948) hayatını ve İngiliz işgaline karşı verdiği kendine has mücadelesini perdeye taşımaktadır. Asıl adı Mohandas Karamchand olan Gandi; daha çok, yürüttüğü aktif ama şiddet içermeyen bağımsızlık hareketinde sergilediği tutumundan ötürü "*yüce ruh*" anlamına gelen "*Mahatma*" ya da baba/mürşit anlamına gelen "*Bapu*" isimleriyle bilinmektedir.

Steven Spielberg'in yönettiği Lincoln, Abraham Lincoln'ün (1809-1965) hayatının çok önemli bir kesitini perdeye taşımaktadır. Amerika'nın 16. ve Cumhuriyetçi Parti'nin de ilk başkanı olan Lincoln, Amerika Birleşik Devletleri'nin en büyük sorunlarından olan köleliği de bitiren isim olmuştur. Zira Kuzey eyaletlerinde 1808'de yasaklanan uygulama, geniş tarım alanlarına sahip olan dolayısıyla yoğun emek isteyen tarımsal işlerden dolayı Güney eyaletlerinde hala geçerliydi. Hatta Abraham Lincoln'ün köleliği kaldırma vaadiyle girdiği başkanlık seçiminden zaferle çıkması üzerine, buna karşı olan Güney Eyaletleri, bağımsızlıklarını ilan ederek *Amerika Konfedere Devletleri* adı altında yeni bir birlik kurmuşlardır. Amerikan İç Savaşı'nın başlıca nedeni kölelik konusundaki bu anlaşmazlıklardır (Friedman, 2010:

8-15). Abraham Lincoln'ün başkanlık dönemini perdeye taşıyan filmde, zamanın Amerikası için adeta bir tabu olan köleliği kaldırmak için hazırlanan bir yasa tasarısının - *Anayasaya eklenecek 13. madde*- temsilciler meclisinde kabul edilmesi süreci konu edilmiştir.

Söz konusu her üç filmde de yaşadığı döneme damgasını vurmuş, tarihin akışına yön vermiş kişilerin hayatından önemli kesitlerin perdeye yansıtıldığını görüyoruz. Libya'da İtalyanlara karşı mücadele eden Ömer Muhtar, Hindistan'da İngiliz işgaline karşı mücadele eden Gandhi ve Amerikan iç savaşını sonlandırmak ve ülkenin kanayan yarası olan köleliği kaldırmak için mücadele eden Lincoln, tarihin akışına yön veren, inanç, cesaret, kararlılık, tevazu, hoşgörü ve fedakârlık timsali şahsiyetlerdir.

1. Cesaret

Arapçada şecaat terimiyle aynı anlamda kullanılan ve "savaşta kahramanlık gösterme, sıkıntıları göze alarak üstün değerleri korumaya yönelten ruhsal yetenek anlamında bir ahlâk terimi" (Çağrı, 2010: 402) olan cesaret, bir işe başlamak için en önemli unsurlardan biridir. Zira cesaret olmadan, hiçbir işe başlanamaz. Gandhi, 1893 yılında İngiliz sömürgesi olan Güney Afrika'ya bir şirketin avukatlığını yapmak için geldiğinde bizzat yaşadığı⁷ olay üzerine bir Hristiyan'la bir Hindu'nun yan yana yürüyemediğini öğrenir. Sonra "*o halde bunun için savaşmak gerek, bizler de herkes gibi Tanrı'nın çocuklarıyız*" diyerek, yaklaşık yarım asır sonra ülkesini bağımsızlığa kavuşturacak zorlu bir mücadeleye girer. Gandhi, trenle yolculuğu sırasında uğradığı Champaran İstasyonu'da, "*huzuru bozma*" gerekçesiyle tutuklanarak mahkemeye sevk edilir. Hâkimin "*huzuru bozmaktan yargılanıyorsunuz*" suçlamasına karşı önce "*saygılarımla gitmeyi reddediyorum*" ardından "*hapse mi girmek istiyorsun*" sorusuna da "*siz bilirsiniz*" diye, Hâkimin "*pekâlâ bir karara varana kadar sizi 100 rupi kefaletle tutuksuz yargılanmak üzere serbest bırakıyorum*" sözlerine ise "*100 rupi ödemeyi reddediyorum*" diyerek karşılık verir. Mahkeme salonu gibi insanın kaderini belirleyen ve son derece çaresiz olduğu bir esnada bile, böylesine dirayetli tavrı, onun cesaretini göstermektedir. İngiliz hükümetiyle işbirliği yapmayı reddettiği için, isyana teşebbüs iddiasıyla çıkarıldığı başka bir mahkemede, daha önce yazdığı gazete yazılarından bir pasaj okunur ve "*bu yazdıklarınızı inkâr ediyor*

⁷ Gandhi Güney Afrika'da bir trende posta yoluyla aldığı birinci sınıf biletle yolculuk yaparken, görevliler tarafından önce bulunduğu vagonun beyazlara ait olduğu ve üçüncü sınıf vagona geçmesi gerektiği için uyarılır. Biletinin birinci sınıf olduğu ve yasal olarak burada seyahat etmeye hakkı olduğunu söyleyerek ısrar etmesi üzerine ilk istasyonda yaka paça trenden atılır.

musunuz” diye sorulur. Gandi *“Hayır etmiyorum. Mahkemenizin fazla vaktini almayacağım lordum. Ettiğim yemine göre, şeytanla işbirliği yapmamanın bir görev olduğuna inanıyorum. Hindistan’daki İngiliz yönetimiye şeytandır”,* Hâkimin *“sanırım savunmanızı kendiniz yapıyorsunuz”* sorusuna ise *“hayır savunma yapmıyorum lordum, söylendiği gibi suçluyum. Eğer ülkedeki yönetimin hukuk sistemine inanıyorsanız beni gerektiği gibi cezalandırmalısınız”* sözleriyle verdiği cevaplar onun cesaretine başka bir örnektir. İngiliz General Dyer’in bizzat yönettiği sivil halka yönelik katliam sonrası yaşanan şiddet olayları üzerine, Hindistan Genel Valisi’nin konutunda yapılan görüşmede Vali: *“Majestelerinin hükümeti ve İngiliz halkı, bu katliamı şiddetle kınıyor. Şimdi yeni kanun üzerinde bir uzlaşmaya varılmasını arzu ediyorum”* diye söze başlar. Gandi, sözünü keserek: *“Özür dilerim ekselansları ama bu kanun konumuz dışı. Başka birisinin evinde aile reisi olduğunuzu artık fark etmelisiniz. Bazılarınızın iyi niyetine rağmen bizi denetleyerek aşağılıyorsunuz. Bence artık gitmeniz zamanı geldi. Buradan gidebilirsiniz”* diyerek İngiliz heyetine karşı dirayetli bir konuşma yapar. Heyette yer alan Bay Kinnoch’un: *“Kusura bakmayın ama Bay Gandi, İngiliz Hükümeti olmasa bu ülke kaosa sürüklenir”* şeklindeki tehdidvari sözlerine ise: *“Bay Kinnoch, dünyada yabancı bir gücün iyi hükümetini, kendi kötü hükümetine tercih eden hiçbir halk yoktur. Bunu unutmayın”* diyerek karşılık verir. Vali’nin: *“Bay Gandi Majestelerinin Hükümeti bazı şeylerden feragat etse bile, onun bu krallıkta azınlık durumundaki milyonlarca Müslüman’a karşı bir sorumluluğu var”* diyerek araya girmesine ise: *“Bütün uluslarda dini azınlıklar vardır. Diğer ülkeler gibi bizim de bazı sorunlarımız var. Ama bizim sorunlarımız; sizin değil”* sözleriyle cevap verir. İngiliz heyetinde yer alan generallerden birinin: *“Bu sorunları nasıl halledeceksiniz, herhalde gideceğimizi düşünmüyorsunuz”* sözü de: *“Evet gideceksiniz. Çünkü yüz bin İngiliz, işbirliğini reddeden üç yüz elli milyon Hintliyi kontrol edemez. Sonunda gitmenin akıllıca olduğunu anlayacaksınız ekselansları”* diyerek cevap verir. Hindistan Genel Valisi’nin konutunda yapılan ve tüm şartların aleyhlerine olduğu bir ortamda böylesi açık, net ve kararlı konuşmaları onun cesaretini göstermek için yeterlidir.

Ömer Muhtar, Ebu Matari tarafından kendisine Libya’ya atanan yeni valinin haberi iletildiğinde *“babam derdi ki, insanın belini kırmayan darbeler onu güçlendirir. Graziani’ye de gösteririz gününü”* sözleriyle işgalci İtalyanlara karşı girişeceği yeni bir mücadele için cesaretini dile getirir. Graziani’nin tel örgü hattı çekerek direnişçilerle yerel halk arasına engel koyması karşısında

lojistik sıkıntıya düşüren ve ümitsizlik atmosferi oluşturan şartlarda *"onların sekiz milyon süngüsü var bizimse sadece bir"* diyerek iki taraf arasındaki güç farkını dile getirmektedir. Bu eşitsiz şartlara rağmen mücadeleye devam etmesi onun cesaretinin belki de en somutlaşmış ifadesidir. Yine filmin final sahnelerinde esir düşerek elleri ve ayakları kelepçeli bir halde General Graziani'nin karşısına çıkarılan Ömer Muhtar, kendisine kibirli bir biçimde sorduğu sorularına karşı, bir esir gibi ezilerek değil, onurlu bir biçimde: *"Ülkemizi mahveden sizlersiniz. Libya sizin toprağınız değil, bu ülkede hiçbir hakkınız yok, bi karşı toprağında bile. Bunu anlatmaya çalıştık size. Hiçbir ülkenin başka bir ülkeyi işgale hakkı yoktur"* sözleriyle dobra dobra cevap vermesi onun cesaretinin bir başka göstergesidir.

Abraham Lincoln ise ülkenin yıllardır yerleşik bir alışkanlığı olan köleliğin kaldırılması için mecliste gerekli olan üçte iki çoğunluğa sahip olmadığı halde muhalefet milletvekillerinin de desteğini almayı umarak kendisi için çok riskli ama ülkesi için çok hayati olan bir yasa değişikliğini yapmaya karar verebilmesi bile, başka bir izaha gerek kalmaksızın cesaretinin ifadesi için yeterlidir. Yasa değişikliği için karar verme aşamasında gördüğü bir rüyayı anlatırken, *"geminin güvertesinde başka kimse yok, yalnızlığımın fevkalade farkındayım"* sözleriyle aslında girişeceği işte yapayalnız olduğunu buna rağmen doğru bildiği bu işte geri adım atmaması onun cesaretinin başka bir göstergesidir. Winston Churchill'e atfedilen bir ifade de: *"cesaret, erdemlerin en değerlisidir; çünkü diğer bütün erdemler ona dayanır"* denilerek cesaretin bütün insani erdemlerin temeli olduğu veciz bir şekilde vurgulanmaktadır. Zira cesaret, başarılı olan insanların özellikle de karizmatik liderlerin en başta gelen niteliğidir ve diğer niteliklerin de temelidir. Karizmatik liderlik konusundaki geliştirilen çok sayıda kuramsal yaklaşımın ulaştığı ortak sonuçlardan birisi de liderlerin yüksek özgüvene sahip olmaları yani cesaretli olmalarıdır (Kılıç, 1996: 100). Neticede her üç şahsiyet için en önemli ortak yönün, herkesin umudunu kestiği bir anda, her türlü olumsuzluğa rağmen inançları, değerleri ve idealleri uğruna öne çıkmaya *"cesaret"* etme riskini üstlenmiş olmalarıdır. Onlar karizmalarını öncelikle cesaretlerine borçludurlar.

2. Kararlılık

Kararlılık; cesaretle başlanan bir işte, bir mücadelede karşılaşılan her türlü engele ve olumsuzluğa rağmen yılmılık göstermeden ısrarla devam etmenin ifadesidir. Gandhi, bir Avukat olarak gittiği Güney Afrika'da uygulanan, *"geçiş*

izin belgesi" zorunluluğunun kaldırılması için mücadele başlatır. Gandî, kendisine destek veren küçük bir toplulukla birlikte kasabanın meydanında: "Yasal durumumuzun simgesi, her zaman yanımızda taşımamız gereken geçiş izniyle somutlaşıyor. Hiçbir Avrupalının bunu taşımamasına gerek yok. Sosyal konumumuzu değiştirmek için ilk atacağımız adım aramızdaki bu farklılığı yok etmekle olacak" diyerek geçiş izin belgelerini yakar. Kendisine engel olmak isteyen İngiliz askerleri tarafından acımasızca dövülmesine rağmen kan revan içinde izin kâğıtlarını ateşe atmayı sürdürür. Bu, onun mücadele sürecinde karşılaşılabileceği dayak, hapis, işkence de dâhil her türlü engeli göze aldığı ve ömrünü adadığı ideal için çıktığı zorlu yolda, kararlılığının göstergesidir.

Benzer şekilde Ömer Muhtar'ın, General Graziani'nin tüm askeri üstünlüğüne karşı, oldukça mütevazı imkânlarla savaşması bile başlı başına kararlılığının ifadesidir. İtalyan Hükümeti'nin ikinci barış görüşmelerinde sunduğu teklifin dördüncü maddesi, temsilci tarafından şöyle ifade edilir: "İtalyan Hükümeti Ömer Muhtar'a ayda elli bin lîre ödemeyi ve ona rahat bir ev sağlamayı kabul eder." İtalyan temsilcisinin bu sözlerine karşı Ömer Muhtar, büyük bir olgunlukla karşılık verir: "Bu kadar çok şeyi hak ettim mi? Bana ayda elli bin lira kazandıracak kadar başarılı mı oldum? Bana rüşvet teklif etmekle efendiler hakaret ediyorsunuz. Yanlış kapı çaldınız." Ömer Muhtar'ın bu ifadelerine karşı İtalyan heyetinde yer alan Albay Diodiece'nin: "Ekselansları bu öneriyi ben yaptım, Roma değil. Rüşvetle hiçbir ilgisi yok, inanın. Sadece emekliliğinizi rahat geçirmeniz için" sözlerine karşı da: "Halkım toplama kamplarındayken nasıl rahat olabilirim?" diyerek masadan hışımla kalkarak dışarıya yönelir. Bu ifadelerle karşı İtalyan Hükümet temsilcisi: "Eğer bizimle anlaşmazsanız korkunç bir savaşta yok olacaksınız" sözleriyle tehdit eder. Ömer Muhtar: "Hükümetinizin gücünü biliyorum, bizi tehdit eden gücü. Yirmi yıldır size karşı direndik. Ve Allah'ın izniyle sonuna kadar direneceğiz" diyerek müzakerelerin yapıldığı çadırı terk eder. Bu sahnede Ömer Muhtar'ın kendisine teklif edilen şahsi özgürlük, can güvenliği, rahat yaşama imkânı sunan ve kendi ifadesiyle "rüşvet" anlamına gelen tüm anlaşma girişimlerini, mücadelesinin şahsi ikbal meselesi değil, ülkesi ve milleti için giriştiği kutsal bir mücadele olduğu için hiç düşünmeden reddetmesi kararlılığın ifadesidir.

Lincoln'un de hem başta eşi Bayan Lincoln olmak üzere ailesi hem en yakın çalışma arkadaşları hem de kendi parti milletvekillerinin olumsuz tavırlarına daha da önemlisi sayısal olarak yasayı geçirme gücü olmamasına rağmen

köleliği kaldıran anayasa değişikliğini meclise sunması onun kararlılığını gösterir. Ayrıca önce kabine üyeleriyle yaptığı bir toplantıda: *"13. yasayı meclisten geçirmek ve eyaletler tarafından onaylatıp bütün bu kölelik işini kaldırmak istiyorum ve evet gücüm yettiği anda şimdi"* sözleriyle onları ikna için etkili bir konuşma yapar. Bir başka toplantıda, itirazların yükselmesi üzerine elini hışımına vurarak *"anayasa hükmüyle köleliği kaldırmak bütün geleceğimizin kaderini belirleyecek. Sadece şimdi esir olan milyonların değil, ilerde doğacak milyonların kaderini de"* diye yükselen itirazları susturması da kararlılığının bir başka dışa vurumudur. Sonuç olarak *"kararlılık"* üç isim için önemli bir özellik olarak karşımıza çıkar.

3. Mücadele Azmi

Kararlılığın fiili ifadesi olarak kabul edilebilir. Gandi'nin: *"Bize naparlarsa yapsınlar, hiç kimseye saldırmayacağız, hiç kimseyi öldürmeyeceğiz, fakat hiçbirimiz parmak izlerimizi vermeyeceğiz. Bizi hapse atacaklar, para cezası verecekler, mallarımıza el koyacaklar ama biz izin vermediğimiz sürece kendimize olan saygımızı yok edemeyecekler. Bana işkence yapabilirler, kemiklerimi kırabilirler, hatta beni öldürebilirler ve cesedime sahip olabilirler, ama itaat ettiğimi göremeyecekler, bunu kesinlikle yapmayacağım. Bu kanuna boyun eğmeyeceğime Tanrı'nın huzurunda yemin ederim"* sözleri onun mücadele azminin göstergesidir.

Lincoln, yasayı meclisten geçirmek için gerekli olan üçte iki oranındaki oya ulaşmak için Dışişleri Bakanı William H. Seward'nın muhalefetle iyi ilişkileri olan birisini bulabileceğini söylemesine rağmen, muhalefet milletvekilleriyle bizzat görüşerek ikna etmeye çalışması mücadele azminin somutlaşmış halidir. Ömer Muhtar, İtalyanlarla yaptığı barış görüşmelerinde anlaşma şartlarını sayarken *"işgal edilen topraklar geri verilmeli"* ifadelerine karşı İtalyan temsilcisi Albay Diodiece: *"Şey; ben yerinizde olsam işgal sözcüğünü kullanmazdım. Yerine yerleşim ya da tarım için ayrılmış yerler derdim. İşlenecek topraklar yani"* diye karşı çıkar. Albay Diodiece'nin bu sözlerine karşı Ömer Muhtar: *"yirmi yıl da kırk yıl da geçse toprak asıl sahiplerinin olacak. Sizinle niye savaşıyoruz dersiniz"* diyerek sert bir cevap verir. Ömer Muhtar bu sözleriyle işgalci İtalyanlara karşı her ne şartlarda olursa olsun sonuna kadar savaşacağını dile getirmekte ve mücadele azmini vurgulamaktadır. İtalyanlarla anlaşarak ülkesine ihanet eden çocukluk arkadaşı Şerif El Gariani'in: *"Ömer bu savaşı kazanamazsın. Demire karşı kanla mücadele edilmez"* diyerek kendisini de anlaşmaya ikna etmek

istememesine karşı: *"Çocuklarımız için savaşıyoruz. Onlara bir gelecek hazırlamak için"* sözleriyle esas amaçlarını ve bu amaca ulaşmak için ne gerekiyorsa yapılacağını vurgulamaktadır ki, bu da onun mücadele azminin göstergesidir. Başta peygamberler (Kara, 2009: 112) olmak üzere inandıkları dava uğruna her türlü zorluğa ve engele rağmen hiç tereddüt etmeden yürüyen tüm karizmatik önderler gibi her üç şahsiyette mücadele azminden taviz vermeden yollarına devam etmişlerdir.

4. İnanç

İnsanın iç dünyasında karar kılmış, kalbe dayalı kesin bir tasdik (Güneş, 2005: 9) anlamına gelen inanç, ayrıca azimle yürütülen mücadelenin başarıya ulaşacağına olan kesin bir beklenti ifadesi olarak da kabul edilebilir. Çok sayıdaki karizmatik liderlik kuramları sentezlendiğinde “inançlarının doğruluğuna ikna etme yeteneği” (Kılıç, 1996: 100) karizmatik liderlerin ortak özelliklerinden bir başkası olarak karşımıza çıkar. Bu elbette liderin inandığı davasına olan inancının ifadesidir. Ancak bununla birlikte Allah inancı da bu mücadelenin belkemiğini oluşturur. Ömer Muhtar'ın savaşta kocası şehit olan bir kadının, çadırına gelip ona kocasını sorması üzerine *"Allah kullarına yüz çevirmez"* diyerek teselli etmesi onun hem Allah inancının ifadesi hem de yürütülen mücadelenin kutsallığına bir atıftır. Yine üzüntülü kadının ağlamasının, çocuğu olumsuz etkileme ihtimaline karşı *"sizi böyle ağlarken görmemeli, bir gün kavgayı onlar sürdürecektir"* diyerek verilen mücadelenin uzun soluklu olacağına inancını vurgular.

İtalyanlarla başlayan barış görüşmeleri sırasında Roma'dan gelen temsilcinin *"bildiğim kadarıyla kutsal kitabınız savaşıma izin vermez"* sözleri karşısında: *"Bize dinimizi mi tefsir ediyorsunuz? Kuran'ı Kerim'den kimse şüphe edemez. Bizi kovanlara karşı yurdumuzu, savunmak Allah'a karşı en başta gelen görevimizdir"* cevabı onun hem Allah'a olan inancını hem de verilen mücadelenin kutsallığını vurgulamaktadır. General Graziani'nin tel örgüyle oluşturduğu duvar karşısında ümitsizliğe düşen askerlerine *"bize ne olacağına Graziani değil Allah karar verir. Allah'ın gücü yanında telin ne önemi var"* ifadeleri ve final sahnesinde: *"bana sadece Allah'ın verdiği kararı uygulayabilirsin"* demesi onun Allah'a ve onun takdir ettiği kadere şeksiz şüphesiz inancının ifadesidir.

Gandi, İngiliz temsilcileriyle yürütülen barış görüşmelerinde: "100 bin İngiliz, işbirliğini reddeden 350 milyon Hintliyi kontrol edemez" diyerek yürütülen özgürlük mücadelesinin eninde sonunda başarıya ulaşacağına olan inancının en veciz ifadesini dile getirmektedir. Hindistan'daki şiddet eylemlerinin durması için başladığı ölüm orucunda, Bayan Mirabel'e, oruçtan bitap düşmüş bir halde şunları söyler: "Umutsuzluğa kapıldığımda tarihi düşünürüm. Gerçeğin ve sevginin daima galip geldiğini hatırlarım. Her zaman zalimler ve caniler olmuştur. Bir süre için yenilmez görünebilirler ama sonunda hep kaybederler. Her zaman bunu düşün. Ne zaman Tanrının yöntemlerinden kuşkuya düşersen bunu düşün ve sonra O'nun yöntemlerini denemeye çalış. Sakın kendini bırakma sonunda kazanacaksın." Ayrıca tuz yürüyüşünü başlattığında eylemlerini izlemek için Londra'dan Hindistan'a gelen bir İngiliz gazetecinin sorusuna: "Sivil bir direnişçinin görevi kışkırtmaktır. Biz kışkırtmaya devam edeceğiz. Ta ki onlar cevap verinceye veya kanunları değiştirmeye kadar" cevabıyla, hem kendi yöntemini özetler hem de mücadelesinin başarıya ulaşacağına dair inancını dile getirir.

Lincoln, filmin finalinde yapmak istediği yasa değişiklinin gerekçesini açıklamak ve parti milletvekillerini ikna etmek için yaptığı bir konuşmada: "Bu büyük savaş belası, hızla geçip gitsin diye sevgiyle ümit ediyor, coşkuyla dua ediyoruz. Ama Tanrı kölelerin iki yüz elli yıl boyunca karşılığında bişi görmeden yaşadığı bütün zenginlik gömülene kadar, kamçıyla geçilen her bir damla kan kılıçla çekilen bir başka kanla ödenene kadar, devam etmesini takdir ediyorsa üç bin yıl önce söylediğimiz şeyin hala daha söylenmesi gerekiyor. Tanrı'nın hükmü büsbütün doğru ve haklıdır. Kimseye kötülük etmeden, herkese iyilik yaparak Tanrı'nın bize görmemizi öğütlediği doğruya sımsıkı bağlı kalarak başladığımız işi bitirmemize izin verin. Ulusun yaralarını sarmak için. Savaşa katlanmış olanlara bakmak için ve dulları için ve yetimleri için, kendi aramızda ve bütün ülkelerle adil ve kalıcı bir barış sağlamak ve yaşatmak adına ne gerekiyorsa yapalım" diye seslenir. Bu konuşma yapmak istediği yasa değişikliğinin temel gerekçelerine işaret etmektedir. Elbette daha başka gerekçeler de vardır. Ancak bu sözlerinden Lincoln'ün yapmayı istediği yasa değişikliğinin dini bir arka plana da sahip olduğunu anlıyoruz. Bu da onun kuvvetli bir dini inanca sahip olduğuna, dini inancının da düşünce, davranış ve kararlarını etkilediğine işaret etmektedir. Neticede inanç üç ismin de dünya algısına yön veren ortak özelliklerinden birisidir.

5. Tevazu/Alçakgönüllülük

Harry Kraemer’in, bir liderin insanlara faydalı olması için, benimsemesi gerektiği ifade ettiği dört temel ilkedden birisi tevazudur (Aksoy, 2015). Gerek Ömer Muhtar gerek Gandi ve gerekse Lincoln her üç şahsiyetin ortak yönlerinden birisi de alçakgönüllülüktür. Lincoln, savaş için askerlerin toplandığı bir meydanda oturmakta ve askerleri denetlemektedir. Bu sırada önce Amerikan iç savaşında mücadele eden Kansas İkinci Siyah Alay’ından Er Harold Green ve Massachusetts Beşinci Süvari Alay’ından Onbaşı Ira Clark isimli iki siyahî askerle sohbet etmesi buna güzel bir örnektir. O dönemin Amerikan toplumunda geçerli olan siyahilere karşı dışlayıcı, horlayıcı ve insanlık dışı muamelelerin aksine, Lincoln hem de ABD Başkanı olarak iki siyahî askeri muhatap alıyor, onları dikkatle dinliyor, sorular soruyor ve onların sordukları sorulara ciddiyetle cevap veriyor ve onlarla hayli samimi bir biçimde sohbet ediyor. Ayrıca Missouri’den gelen bir aileyi kabul edip onların sorunlarını bizzat dinlemesi ve telgraf çekmek için gittiği postanede iki memurla yaptığı samimi sohbet de onun alçak gönüllüğünün bir başka örneğidir. Beyaz Saray’da vereceği bir resepsiyon için eşi Bayan Lincoln’u, *“ıvır zıvıra fazla para harcama”* diyerek uyarması ise onun gösterişten uzak sade yaşamının ve mütevazılığının ifadesidir. Bunlara; çizmelerini bizzat kendisinin boyaması, eline aldığı maşayla şömineyi diz çökerek bizzat karıştırması, odun atması veya yerde uyuyup kalmış küçük oğlunun yanına yatarak onu sırtına alması gibi pek çok tavır onun, ABD gibi bir devletin başkanı olmasına rağmen mütevazı bir yaşantıya sahip olduğunun göstergesidir.

Gandi, Bombay Limanı’nı dolduran kalabalık tarafından ulusal bir kahraman olarak karşılanır. Hindistan Ulusal Kongre Partisi lideri Bay Patel’in *“sizi Bombay’da ilk gördüğümde pasif bir avukat sanmıştım. Bir gün sizi ulusal bir kahraman olarak karşılayacağımı asla düşünmezdim”* ifadelerine: *“Ben bir kahraman değilim Bay Patel”* diyerek karşılık vermesi, Muhammed Ali Cinnah’ın konutundaki toplantıya özel araç göndermelerine rağmen yürüyerek gelmeyi tercih etmesi, Cinnah’ın misafirlerine: *“Baylar işte Çamparan kahramanı”* diye takdim etmesine: *“Ben sadece Çamparan’ın inatçı adamıyım”* diye cevap vermesi gibi pek çok sahnede onun mütevazılığının görmek mümkündür. Ayrıca aynı toplantıda ayağa kalkarak hizmetçinin getirdiği sütü, onun elinden alarak bizzat kendisi diğer misafir liderlere ikram eder. Gandi’nin hem sade ve basit yaşantısı hem insanlara karşı tavrı hem de diğer liderlerine karşı hiç tereddüt etmeden hizmet etmesi gibi davranışları onun alçak gönüllüğünün göstergesidir. Tüm bunlardan

başka Gandhi evinde kendi işini genelde kendisi yapar, giysilerini kendisi dokur, çayını kendisi alır hatta ayağı aksayan bir keçi yavrusuna çamurdan sargı yapar. Giyimi her zaman sade ve yerel *-günlük kıyafeti dhoti⁸ ve angorkha⁹ giymekten ibarettir-* tarzdadır. Bu tavırları onun alçak gönüllü olduğunun en açık delili olarak düşünülebilir.

Ömer Muhtar, savaşta babası şehit olan küçük Ali'yi, öncelikle bir baba şefkatiyle sahiplenmesi, elinden tutarak onu yetişkin bir kişi gibi ciddiyetle muhatap alarak, kumandanlarından Ebu Matari ile tanıştırması başta olmak üzere, özellikle her işinin ancak Allah'ın takdiriyle gerçekleşeceğinin bilinciyle hareket etmesi, askeriyle her şeyini paylaşması, onlara ölmeyi değil, yaşamayı tavsiye etmesi gibi çok sayıda tavrıyla bir tevazu timsalidir. Filmin finalinde esir düşen Ömer Muhtar, elleri ve ayakları zincirlenmiş bir halde Graziani'nin makamına çıkartılır. Graziani: *"Niye bu kadar uzun zaman direndiniz, bu kadarlık direnmeyle bizi Libya'dan kovabileceğinizi düşünmediniz herhalde"* şeklindeki sözlerine *"Sizinle savaştık. Bizce bu yeterliydi"* diyerek cevap vermesi alçakgönüllülüğünün göstergesidir. İnsani erdemlerin en başta gelenlerinden birisi olan tevazu, insanı diğer insanların gözünde daha değerli kılar. Bir peygamber ahlakı¹⁰ olan tevazu (Kasar, 2007: 242) karizmatik otorite sahibi şahsiyetlerin de en mümeyyiz vasıflarındandır.

6. Hoşgörü

Bir kavram olarak hoşgörü kavramı, 'hoş' ve 'görmek' sözcüklerinin bir araya gelmesiyle oluşturulmuş ve anlayışla karşılama "hoş görme, müsâmaha, tolerans, insani ilişkilerde orta yolu takip etme, dengeli olma, sabır gösterip katlanma, benimsenmeyen bir davranış ve düşünceye bile tahammül edebilme" bağışlama gibi anlamları ifade etmektedir (Yılmaz, 2004: 110). Ömer Muhtar, mücadelesini insan olma bilinciyle ve insani değerlerin belirlediği çerçevede verir. Örneğin kurdukları tuzağa düşerek teslim olan Teğmen Sandrini'yi öldürmeye çalışan askerlerine: *"Biz esirleri öldürmeyiz. İnsanlığa yakışmaz bu, biz insanız"* diyerek durdurması, kendisine verilen İtalyan Bayrağını Teğmen Sandrini'ye uzatarak: *"Al! Bu buraya ait değil"* diyerek geri vermesi, onun Teğmen Sandrini'yi bile hayrete düşüren hoşgörü ve insani tavrının ifadesidir. Onun bu tavırları, hem verildiği mücadelenin

⁸ Dhoti: Erkeklerin bacak arasından geçirerek bellerine bağladıkları beyaz renkli, ince bir kumaş parçası.

⁹ Angorkha: Erkeklerin kullandığı bir tür şal (Özenç, 2006, 171).

¹⁰ Allah, 'Kur'an-ı Kerim'de bizzat Hz. Peygamber'e tevazu sahibi olmasını emreder: "Sana tâbi olanlara tevazu kanatlarını indirebildiğin kadar indir" (Nahl, 23).

meşruiyetini dile getirmekte hem savaşta bile insanca davranmanın gerekliliğini vurgulamakta hem de inançlarının gereği olarak onurla hareket etmenin ifadesi olmaktadır.

Abraham Lincoln, General Lee'ye: *"Teslim olduktan sonra askerini evlerine, çiftliklerine ve dükkânlarına gönder. Her yerde özgürlük istiyorum, cezalandırma değil. Liderleri Cef [Jefferson Davis] ve diğerleri kaçarlarsa, arkamı döndüğümde ülkeyi terk ederlerse, bu beni rahatsız etmez. Barış geldiğinde sadece idamlar olmamalı"* diye talimat vererek, zaferle çıktığı savaşın ardından intikamla, kinle, nefretle değil, merhametle hareket etmesi bir *"hoşgörü"* ifadesidir.

Gandi, Hindu-Müslüman çatışmalarını durdurmak için giderken, arabasının önünü kesen kalabalığı *"Bay Cinnah'la görüşmeyeyim mi? Ben bir Hindu'yum, bir Müslüman'ım, bir Hristiyan'ım, bir Yahudi'yim. Hepiniz öylesiniz. Bu bayrakları kaldırıp haykırırsanız, kardeşlerinizin kalbini korkuyla doldurursunuz. Hindistan'ın istediği şey bu değil. Durdurun şunu. Tanrı aşkına durdurun"* diyerek çıkışması onun hoşgörüsünün en güzel örneklerinden birisidir. Zira İngiliz işgalinin sonlanmasının ardından başlayan Hindu-Müslüman çatışması çok yakın tarihlere kadar devam etmiş ve çok kan dökülmüştür. Yakın tarih de gösterdi ki, eğer Gandi'nin bu hoşgörüsüne sadık kalınabilmiş olsa, belki de bu kadar kan dökülmesinin önüne geçilmiş olabilirdi. Ayrıca diğer liderlerin İngilizlere esaslı bir ders vermek için fırsat kollamalarına karşı: *"onların zor durumda olmalarını avantaj olarak kullanmayacağım. İngilizlerle çok uzun bir yol kat ettik. Gittiklerinde onları dost olarak görmeliyiz"* sözleriyle hem bağımsızlık sonrası stratejik bir siyaset izlemek isteğine hem de diğer liderlerin intikam hislerinin aksine hoşgörülü bir insan olduğuna işaret eder. Çünkü bir insanın üstesinden gelmekte zorlandığı en zor hislerinden birisi olan intikam alma arzusu ancak bağışlama erdemini gösterebilen hoşgörülü bir kişinin bastırabileceği çok güçlü bir duygudur. Gandi, ayağına kadar gelen fırsata ve diğer liderlerin aşırı arzularına rağmen, intikam almayı değil affedici olmayı seçmiştir. Bu onun hoşgörüsünün tezahürüdür. Zira başta ilahi mesajların muhatapları olan peygamberler (Yılmaz, 2004: 13) olmak üzere erdemli insanların en önemli niteliği hoşgörülü, bağışlayıcı ve affedici olmalarıdır. "Doğal hukuk" ve "liberalizm" in düşüncesinin fikir babası kabul edilen, ünlü İngiliz filozofu John Locke (1632-1704) hoşgörü üzerine yazdığı mektubunda insani erdemlerden birisinin en başta dini/vicdani hoşgörü olmak üzere,

sosyal, siyasal ve ekonomik alanda “hoşgörü” olduğuna dikkat çeker (2013: 13-53). Neticede “hoşgörü” üç ismin ortak özelliklerinden bir başkasıdır.

7. Fedakârlık

Fedakârlık; inançları, değerleri, idealleri uğruna girilen bir işte, önüne çıkabilecek her türlü engeli aşmayı, tüm olumsuzluklara katlanmayı, kendi şahsi çıkarlarını, gelecek kaygısını, rahatını hatta gerektiğinde kendi hayatını bile düşünmeksizin, hareket etmeyi ifade eder. Kılıç'ın karizmatik liderlik kuramlarını ele aldığı çalışmasında tüm kuramların sentezlediğinde ortaya çıkan sonuçlardan birisi de liderlerin “kendini feda etme” özelliğine sahip olmasıdır (1996 100). Bu özellik lider için hem inandığı davaya olan bağlılığını ifade eder hem de destekçilerine güven vermeyi de kapsayan geniş bir çerçeve çizer. Ömer Muhtar'ın idam edilmesi, Gandhi ve Lincoln'un, suikasta kurban gitmesi onların fedakârlığını göstermektedir. Ömer Muhtar esir düştüğünde, General Graziani'nin: *"Adamlarınızın teslim işlemini tamamlamak kaç gününüzü alır"* şeklindeki sorusuna: *"Biz asla teslim olmayacağız, ya kazanırız ya da ölürüz. Bunun burda biteceğini sanmayın. Bizden sonraki nesille savaşacaksınız ondan sonrakilere de"* sözleriyle, *"Herhalde zincirler rahatsız ediyor"* sorusuna da *"Hayır! Rahatsız eden gerçekler"* şeklinde cevap vermesi, onun fedakârlığının ifadesidir. Zira o, düştüğü durumdan ve çektiği sıkıntılardan değil, ülkesinin düştüğü durumdan, işgale maruz kalmasından ve ona karşı bundan sonra bir şey yapamamaktan duyduğu ızdırabı dile getirmiştir. Finalde *"Allah'ım düşmanlarım tarafından öldürüldüğüm için şükürler olsun sana"* sözleri fedakârlığın dile getirilişidir.

Gandhi İngiliz mallarına karşı ülke genelinde başlattığı boykot, şiddet eylemlerine yol açar. *"Boykotu sonlandırmalıyız, eğer özgürlüğümüzü cinayet ve kanla alacaksak, ben hiçbir şey istemiyorum"* diyerek ölüm orucuna başlaması ve bağımsızlık sonrası yaşanan Hindu-Müslüman çatışmalarında ülkesinin bütünlüğünü korumak için: *"Sevgili Cinnah sen ve ben kardeşiz. Aynı anneden, Hindistan'dan doğduk, korkuların varsa bunları gidermek istiyorum. Dostlarıma beni anlamaları için yalvarıyorum. Pantici'den kenara çekilmesini istiyorum. Hindistan'ın ilk başbakanı olmanı istiyorum. Bütün kabineyi sen kuracaksın. Hükümet departmanlarının başına Müslümanları atayacaksın"* sözleri fedakârlığının ifadesidir. Zira ülke bağımsızlığa kavuşmasına rağmen ayrılığın eşiğine gelmiştir. Ülkesinin birlik ve bütünlüğünü korumak adına, en doğal hakkı olan ülke yönetimine geçmeyi

hiç tereddüt etmeden tamamen Cinnah’a bırakmak istemesi, onun makam, mevki ya da şahsi ikbal uğruna değil, bir ideal uğruna mücadele ettiğinin ve gerektiğinde bu uğurda en doğal hakkından bile rahatlıkla vazgeçebileceğinin göstergesidir. Fedakârlık, lider kuramların hemen hepsinde liderlerin en önemli özelliği olarak vurgulanır (Kılıç, 1996 100). Dolayısıyla üç filmin incelenmesi sonucunda ulaştığımız ortak özelliklerden bir diğeri de, üç isimde inandığı davaları uğruna kendilerini feda etmeleri yani fedakârlıklarıdır. Bir karizmatik kişilik olarak özel bir konuma sahip olarak gösterilen Gandi için kullanılan aşağıdaki ifadeler, karizmatik otoritenin özeti olarak kabul edilebilir.

Mahatma Gandi bir suikast sonucu öldürülür. Hayatını ülkesine adanmış bir insanın cenaze törenini televizyonda anlatan spikerin şu sözleri adeta onun hayatının özetidir: *"Bu görkemli saygı gösterisi mal varlığı ve parası, resmi bir unvanı veya makamı olmadan yaşamış, özel bir adamın naaşı için yapıyor Mahatma Gandi. Orduların ya da geniş toprakların hükümdarı değildi. Bilimsel bir başarısı ya da sanatsal bir yeteneği yoktu. Fakat bütün dünyadan hükümet temsilcileri ve üst düzey bürokratlar, ülkesini özgürlüğe kavuşturan bu peştamallı, kısa boylu, kahve renkli adama saygılarını sunmak için bugün buradalar. ABD Dış İşleri Bakanı General George Marshall, Gandi'yi şöyle anlatıyor: 'Gandi Bütün insanlığın vicdanının sözcüsü oldu. O alçak gönüllülüğü ve sade gerçekçiliğiyle imparatorlardan bile daha güçlüydü'. Einstein ise şöyle diyor: 'Gelecek nesiller dünyadan böyle bir adamın geçtiğine inanamayacaklar.'"*

V. SONUÇ

Sinemasal olarak oldukça başarılı olan her üç filmde yapılan bu kısa alıntılardan şu sonuçlara ulaşılabilir. Öncelikle toplumların tarihine mal olmuş karizmatik şahsiyetler, sıradan insanlardan çok farklı özelliklere sahip kimselerdir. Onlar kendi şahsi çıkarları, kişisel ikballeri ve küçük hesapları için değil, toplumlarının, kendi insanların, gelecek nesillerin çıkarını düşünen, bunun için de her türlü fedakârlığa hazır kimselerdir. Cesaret, kararlılık, azim, inanç, tevazu ve fedakârlık gibi meziyetler bu insanların önemli vasıflarıdır. Max Weber'in eylem tipolojilerinde genelde üç ayrılan toplumsal eylemlerden¹¹ değer yönelimli eylemler, adeta böylesi meziyetlere sahip şahsiyetlerin kişiliğinde somutlaşmıştır. Onlar inandıkları,

¹¹ Max Weber eylem tipolojisinde toplumsal eylemleri 1-Amaçsal-akılcı eylem 2- Değersel-akılcı 3-Duygusal 4- Geleneksel eylem olarak dört gruba ayırmaktadır (akt. Özlem; 2001: 188-9).

savundukları ve tasavvur ettikleri inançlar, değerler ve idealler için yaşamışlardır.

Böylesi üstün meziyetlere sahip şahsiyetlerin karakter özelliklerini belirleyen ya da en azından karakterleri üzerinde önemli bir etkiye sahip olansa içinden çıktıkları toplumun kültürü ve elbette ki, dini inançlarıdır. Ömer Muhtar bir Müslüman olarak ülkesini işgal ordularına karşı korumayı kutsal bir vazife inancıyla yapmıştır. *"Bizi kovanlara karşı yurdumuzu, yuvamızı savunmak Allah'a karşı en başta gelen görevimizdir"* ifadesi de gösterir ki, onun mücadelesi kutsal gayeye dayanmakta ve bir ibadet şuuruyla yapılmaktadır. Mahatma Gandhi ise yine kendi dini inancı olan Hinduizm'in sıkı bir uygulayıcısı ve kötülüğe karşı aktif ama şiddet unsuru içermeyen direnişin yani Satyagraha¹² felsefesinin öncüsüdür. Lincoln, siyasi hayatı boyunca anne ve babasının bağlı olduğu kölelik karşıtı fikirlere sahip Baptist Kilisesi'nin görüşlerine uygun olarak¹³ politika yürütmüştür. Zaten muhalefet milletvekillerinden biriyle görüşürken *"kölelik kendimi bildim bileli beni rahatsız eder"* sözleriyle bu etkiye bizzat işaret eder. Dolayısıyla onun kölelik karşıtı politikalarında, başka sebepleri olmakla birlikte dini inançları da etkili olmuştur.

Sonuç olarak karizmatik şahsiyetlerin, sıradan insanlardan çok farklı oldukları ve olağanüstü kabiliyetlere sahip oldukları açıktır. Bu özelliklerin temelinde ise pek çok unsurun yattığı da muhakkaktır. İnsanın hayatına yön veren, hayatını şekillendiren manevi dünyaları bu unsurların başında gelir. Gerek aileden veya çevreden edinilmiş olsun gerekse formel ya da informel yollarla öğrenmiş olsun, manevi dünyası insanın hayatını derinden etkiler. Manevi dünyanın en önemlisi elbette ki, kişinin dini inançlarıdır. Gerek Ömer Muhtar, gerek Mahatma Gandhi ve gerekse Abraham Lincoln dini inançlarının gereği olduğuna inanarak bir mücadele vermişlerdir. Zor durumda kaldıklarında inandıkları dini inançlarına dayanmış, ona sığınmış ve mücadeleye devam etmek için gerekli gücü yine dini inançlarından almışlardır. Doğaldır ki, her insan davranışlarını az ya da çok bir biçimde inançlarının etkisiyle şekillendirir. Karizmatik şahsiyetler de bu

---

¹² Gandhi, "sivil itaatsizliğin" karşılığı olarak benimsediği Satyagraha, "hakikate tutunma", "gerçeğe bağlılık", "ruh gücü ve sevgiden doğan kuvvet" anlamına gelmektedir. Bu anlamda Gandhi, gerçek ve kötülüğe karşı aktif, ama şiddet unsuru içermeyen pasif direnişi öngören "Satyagraha Felsefesi"nin öncüsüdür.

(Tafsilat için bkz Altunel; 2011: 455-6)

¹³Ayrıntı için bkz.

<https://www.nps.gov/saga/learn/education/upload/Lincoln%20Biography.pdf>

genellemeden uzak değildir. Onların farklılığı, toplumlarını bu açıdan da etkilemiş ve yönlendirmiş olmalarıdır.

KAYNAKÇA

- AKSOY, Temel (2015), Etkili Liderlerin Dört Temel İlkesi, (erişim adresi: <http://www.temelaksoy.com>), (erişim tarihi: 21: Mart 2017)
- ALTUNEL, Mesude. (2011), “Sivil İtaatsizlik ve Mohandas K. Gandhi”, *TBB Dergisi*, S. 93, ss. 443-458.
- ARSLANTEPE, Mehmet. (2010), “Türk Komedi Sinemasının Gelişim Süreci”, (erişim adresi: <http://akademikpersonel.kocaeli.edu.tr>), (erişim tarihi: 15 Mart 2017).
- AYKANAT, Zafer. (2010), *Karizmatik Liderlik ve Örgüt Kültürü İlişkisi Üzerine Bir Uygulama*, Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi SBE Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi, Karaman.
- BAL, Hüseyin. (2014), *Siyaset Teorisinde ‘Otorite’ Kavramı*, Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 9/2 Winter 2014, ss 247-255. (erişim adresi: http://turkishstudies.net/Makaleler/1131301883_14_BaH%C3%BCseyin-edb-247-255.pdf) (erişim tarihi: 10. 05. 2017)
- BAYRAK, Taner. (2014), “Sinemada Karakter Olgusu: Bir Karakter Oyuncusu Olarak Sadri Alışık”, *The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication – TOJDAC*, cilt. 4, S. 2, ss. 105-122.
- ÇAĞRICI, Mustafa, (2010), “Şecaat”, *İslam Ansiklopedisi*, cilt. 38, ss. 402-403, Diyanet İşleri Başkanlığı, Ankara.
- ÇAPCIOĞLU, İhsan vd.(2010), “Max Weber Sosyolojisinde Karizmatik Otorite ve Dini Liderlik”, *TSA Dergisi*, cilt. 14, S. 2, ss. 51-76.
- EŞKİ, Hülya. (2010), “Bugünü Anlamak İçin Max Weber’i Yeniden Okumak”, *ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, cilt. 6, S. 11, ss 187-198.
- FRIEDMAN, Michael Jay. (2010), “Diğerlerinin Beşte Üçü”, *Nihayet Özgürüz Dergisi*, (erişim adresi: http://photos.state.gov/libraries/amgov/30145/publications-other-lang/freetatlas_turkish_all.pdf), (erişim tarihi: 01 Aralık 2016).
- GÜL, Hasan. (2003), *Karizmatik Liderlik ve Örgütsel Bağlılık İlişkisi Üzerine Aksaray ve Karaman Emniyet Müdürlüklerinde Yapılan Bir Araştırma*, Gebze YTE SBE Yayınlanmamış Doktora Tezi, Kocaeli.
- GÜNEŞ, Abdülbaki. (2005), “Kur’ân Işığında Düşünce, İnanç ve İfade Hürriyeti”, *Fırat Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, cilt. 10, S.1, ss. 1-36.
- KARA, Abdullah, (2009), *Asr-ı Saadette Derin Fitne*, Nesil Yayınları, İstanbul.
- KASAR, Veysel. (2007), “Hz. Peygamber’in Sünnetinde Duygu Eğitimi”, *Harran Ün. İlahiyat Fak. Dergisi*, cilt.9, S. 1, ss. 237-257.
- KATIPOĞLU, Bedri. (2012), “Din Psikolojisi Açısından Kişilik ve Karakter Analizi”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, cilt. 5, S.23, ss. 341-348.

- KAYA, A. Vahap. (1998), *Toplumsal Değişme Açısından Karizmanın Şiddeti (Atatürk, Hitler, Humeyni)*, Sis Yayınları, Ankara.
- KILINÇ, Tanıl. (1996), “Liderlikte Durumsallığın Ötesi (II)Karizmatik Liderlik Yaklaşımı”, *İ.Ü. İşletme Fak . Dergisi*, cilt. 25, S. 2, ss. 67-108.
- LOCK, John. (2013), *Hoşgörü Üzerine Bir Mektup*, 7. Baskı, çev. Melih Yürüşen , Liberte Yayınları, İstanbul.
- ÖZENÇ, Nuray. (2006), “Gandhi'nin İfadesiyle Ahimsa”, *Edebiyat Dergisi*, cilt. 8, S.15, ss. 167-172.
- ÖZLEM, Doğan. (2001), *Max Weber'de Bilim ve Sosyoloji*, İnkılâp Yayınları, İstanbul .
- ÖZÖN, Nijat. (1985), *Sinema Uygulayımı-Sanatı-Tarihi*, Hil Yayınları, İstanbul.
- RITZER, George. (2011), *Sosyoloji Kuramları*, çev. Himmet Hülür, De Ki Yayınları, Ankara.
- SEVER, Can. (2011). “Biyografik Filmler”, *Sinefil Gösterim Programı ve Film Tanıtım Kitapçığı*, ss. 10-13, Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul.
- TEKSOY, Rekin. (2012), *Ansiklopedik Sinema Terimleri Sözlüğü*, Oğlak Yayınları, İstanbul.
- YILMAZ, Hüseyin. (2004), “Hz. Peygamber'in Eğitiminde Bir İlke Olarak Hoşgörü”, *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* cilt: 8, S. 1, ss. 109-132
- UYSAI-SEZER, Birkan. (1993), “Çağdaş Karizma”, *Amme İdaresi Dergisi*, cilt. 26, S. 4, ss. 3-20.
- WEBER, Max. (2013), *Bürokrasi ve Otorite*, çev. Bahadır Akın, Adres Yayınları, Ankara.